

Sławomir Konrad Mazur

"Historia wychowania w XX wieku:
dorobek i perspektywy", red. T.
Gumuła, J. Krasuski, S. Majewski,
Kielce 1998 : [recenzja]

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 13,
197-200

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Sławomir Konrad Mazur

***Historia wychowania w XX wieku. Dorobek i perspektywy*, red. T. Gumuła, J. Krasuski, S. Majewski, Kielce 1998, 610 s.**

Wśród nauk pedagogicznych i historycznych niekwestionowaną rolę odgrywa historia wychowania. Jej rozwój przypada na dwa ostatnie stulecia, jednak dopiero w XX wieku nauka ta wyodrębniła się zdecydowanie, kształtując swój przedmiot i metody badawcze. Już w 1947 r. H. Barycz (1947, s. 3) – jeden z najwybitniejszych twórców prezentowanej tu dyscypliny naukowej – stwierdził, że „historia oświaty i szkolnictwa nie jest zwykłą pochodną dyscypliną w zespole nauk historycznych. Stanowisko jej wyznaczają dwa zasadnicze współczynniki: dawność oraz ścisły związek z narastającymi dążeniami i potrzebami wychowawczo-oświatowymi społeczeństwa”. Ten sam autor podkreśla, że historia wychowania, „nie odgrywała też nigdy roli nauki abstrakcyjnej, dla samej potrzeby zaspokajania celów poznawczych. Rozwój i główne momenty jej rozkwitu wyznaczały zawsze realne warunki i dążenia zmierzające bądź do odnowienia i oparcia szkoły polskiej o nowe wartości i idee pedagogiczne, bądź nawiązujące do najlepszych wzorów i tradycji naszej myśli i praktyki pedagogicznej, dla przeciwdziałania niwelującym wpływom szkoły zaborczej; obcej nam z ducha i metod działania” (tamże).

Myśl H. Barycza na temat znaczenia historii wychowania jest nadal aktualna. Okres transformacji ustrojowej w Polsce wyznacza narodowej edukacji wciąż nowe zadania. Niezwykle pilnym zadaniem jest przeprowadzenie reformy systemu edukacyjnego, w wyniku której Polska mogłaby zbliżyć się do standardów edukacyjnych Unii Europejskiej. Jest rzeczą oczywistą, że w koncepcji tej reformy winniśmy korzystać zarówno z polskich tradycji edukacyjnych, jak też z doświadczeń reform oświatowych prowadzonych w II połowie XX wieku na świecie. Tu potwierdza się ogromna rola historii wychowania w animowaniu i kreowaniu reformy oświatowej w Polsce przełomu XX i XXI wieku.

Wydaje się zatem, że próba podsumowania dorobku historii wychowania w Polsce w XX wieku, jaką podjął Zakład Historii Wychowania i Organizacji Szkolnictwa Instytutu Pedagogiki i Psychologii WSP w Kielcach, jest bardzo cenna zarówno pod względem teoretycznym, jak i praktycznym. Zorganizowana przez nasz Zakład międzynarodowa sesja naukowa pod ha-

słem „Historia wychowania w XX wieku, dorobek i perspektywy”, która odbyła się w maju 1997 roku w Wólce Milanowskiej k. Kielc, zgromadziła ponad 80 przedstawicieli z uniwersytetów w Gdańsku, Łodzi, Lublinie, Szczecinie, Wrocławiu, wyższych szkół pedagogicznych, uczelni technicznych i artystycznych. W konferencji uczestniczyli goście ze Słowacji i Białorusi. Obrady przebiegały w trzech grupach problemowych:

- twórcy polskiej historii wychowania w XX wieku,
- kierunki badań historyczno-oświatowych,
- osiągnięcia naukowe poszczególnych ośrodków edukacyjnych.

Recenzowana książka jest w głównej mierze odzwierciedleniem dorobku wspomnianej sesji naukowej, chociaż, jak stwierdzają redaktorzy omawianej publikacji wykracza poza jej ramy. Udało się w niej bowiem opublikować cenne teksty wybitnych polskich historyków oświaty, jak: R. Dutkovej, S. Mauersberga, J. Dybca, M. Walczaka, J. Hellwiga i S. Wołoszyna, którzy z różnych względów nie wzięli udziału w omawianej konferencji.

Recenzowana praca podzielona została na trzy logiczne części, nawiązujące do formuły konferencji, które poprzedzone zostały ogólnymi studiami: A. Meissnera na temat źródeł historii wychowania jako nauki, S. Wołoszyna dotyczących historiografii pedagogicznej w Polsce Ludowej i roli historii wychowania w kształceniu nauczycieli w Polsce pod kątem tradycji i stanu obecnego, K. Poznańskiego, który przedstawił niezwykle twórcze i nowatorskie propozycje nowych inicjatyw badawczych w zakresie historii wychowania, książka zawiera ponadto nieznaną dotychczas w literaturze naukowej, oryginalny tekst B. Suchodolskiego, dotyczący projektu opracowania zbiorowego powszechnej historii wychowania przedstawiony na posiedzeniu grupy ekspertów UNESCO w Paryżu w 1984 r. Projekt przygotowany został w języku francuskim, natomiast przekładu dla potrzeb recenzowanej pracy dokonała I. Wojnar.

We wstępie do omawianej publikacji redaktorzy naukowcy poszczególnych części zaprezentowali ich bogatą zawartość. I tak w części pierwszej redagowanej przez T. Gumułę znalazły się cenne szkice poświęcone wybitnym polskim twórcom historii wychowania. Ułożono je, zachowując porządek chronologiczny. J. Dybiec przedstawił życie i dorobek S. Kota (1885–1975), skoncentrował się na jego dorobku naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym, ale nie pominął wielu ciekawych i nieznanych dotychczas faktów z życia prywatnego i politycznego profesora. W. Szulakiewicz ukazała zasługi S. Łempickiego dla kształtowania naukowego oblicza historii wychowania, a T. Gumuła omówiła osiągnięcia naukowe H. Radlińskiej. W następnej kolejności zamieszczono pracę poświęconą do-

robkowi naukowemu H. Barycza, w opracowaniu L. Kabzińskiej, kolejno materiał R. Kuchy dotyczący J. Dobrzańskiego, a także R. Dutkovej omawiający bogaty dorobek J. Hulewicza, E. Dutkovej, poświęcony osiągnięciom naukowym innego znakomitego historyka oświaty S. Truchima, Z. Ruty o I. Zarębskim – znawcy epoki odrodzenia w Polsce, T. Wróblewskiej na temat życia i twórczości K. Kubika, I. Dybca o dorobku L. Hajdukiewicza oraz W. Jamrożka, który dokonał analizy badań historyczno-pedagogicznych S. Michalskiego. Autorzy wyżej wymienionych artykułów wydobyli wiele nieznanych, a bardzo istotnych dla życia i twórczości naukowej wybitnych polskich prekursorów i twórców historii wychowania faktów, ukazując ich sylwetki na tle złożonej rzeczywistości politycznej i oświatowej ostatniego wieku. Należy podkreślić, że badania nad wkładem polskich historyków i pedagogów do historii wychowania winny być prowadzone nadal, aby można było w niedalekiej przyszłości opracować monografię tego zagadnienia.

Zupełnie odmienna jest druga część omawianej książki poświęcona kierunkom badań nad dziejami oświaty i wychowania w Polsce redagowana przez S. Majewskiego. Ukazuje ona bogactwo i różnorodność zainteresowań badawczych pedagogów i historyków skupionych w różnych ośrodkach badawczych w Polsce. Zgromadzone tu materiały podzielone zostały na kilka grup tematycznych, jak: dzieje myśli pedagogicznej, sylwetki uczonych, dorobek różnych subdyscyplin pedagogicznych, dzieje nauczycielstwa, dzieje różnych instytucji oświatowych, studia nad dziejami rodziny. W tej najobszerniejszej części niniejszej publikacji zgromadzono aż 37 artykułów reprezentantów czołowych ośrodków akademickich w Polsce. Ich lektura nasuwa wniosek o bardzo szerokich możliwościach badawczych historii wychowania i pokazuje, jak wiele problemów czeka nadal na naukowe opracowanie.

Trzecia i zarazem ostatnia część recenzowanej pracy poświęcona została analizie dorobku badawczego w zakresie historii wychowania różnych ośrodków akademickich w Polsce. Jak podkreśla Z. Krasuski, redaktor naczelny omawianej części, zaprezentowano w niej jedynie niektóre uczelnie i ośrodki akademickie, jak: Kraków (Uniwersytet Jagielloński i WSP), Gdańsk, Wrocław, Lublin, Toruń, Rzeszów, Bydgoszcz, Kielce. Lektura zgromadzonych tu artykułów prowadzi do wniosku, że badania historyczno-oświatowe koncentrują się głównie w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych, a prym wiodą nadal ośrodki mające największe tradycje w tych badaniach. Szkoda, że zabrakło tu próby omówienia dorobku tak znakomych ośrodków, jak: Warszawa, Poznań, a także Szczecin, Olsztyn i kilku innych. Dodać należy, że znalazł się tu bardzo cenny dla

polskiego czytelnika tekst J. Psenaka poświęcony historii pedagogiki i szkolnictwa na Słowacji.

Przechodząc do uwag o charakterze ogólnym, należy stwierdzić, że redaktorom niniejszego wydawnictwa udało się zgromadzić ogromny materiał pokazujący główne trendy rozwojowe historii wychowania w upływającym stuleciu. W recenzowanej pracy, liczącej 610 stron, zamieszczono 70 rozpraw naukowych reprezentantów czołowych środowisk naukowych w Polsce. Obok czołowych polskich historyków oświaty, których dorobek naukowy wyznaczał kierunki rozwoju historii wychowania w Polsce w XX wieku, znalazło się także kilkunastu debiutantów. Spowodowało to, iż poziom prezentowanych tekstów jest zróżnicowany. Wartość tej książki, moim zdaniem, polega jednak na zaprezentowaniu potencjału i możliwości badawczych historyków oświaty w Polsce. Nie zostały oczywiście poruszone wszystkie problemy nurtujące obecnie historyków edukacji, jak choćby zabrakło refleksji na temat historycznego rozwoju technik kształcenia od czasów najdawniejszych aż po współczesne techniki kształcenia multimedialnego. W tak obszernej pracy nie uniknięto dość licznych błędów, których nie usunięto w trakcie prac redakcyjnych i wydawniczych, zwłaszcza w artykułach wstępnych A. Meissnera i S. Wołoszyna.

Wskazane mankamenty, moim zdaniem, nie obniżają wartości pracy, która jest monumentalnym dziełem, dającym ogólny pogląd na kierunki rozwoju i dorobek historii wychowania w Polsce w XX wieku. Inicjatywa Zakładu Historii Wychowania i Organizacji Szkolnictwa WSP w Kielcach okazała się zatem cenna i winna być kontynuowana. Być może, jest to jedna z właściwych dróg do opracowania pełnej syntezy osiągnięć tej dyscypliny naukowej.

Literatura

Barycz H. (1947) *Stan i perspektywy rozwoju historii oświaty i wychowania w Polsce*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, nr 1–2.